

เมืองในสังคมไทยสมัยใหม่

ศ. ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์
ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มข.

1) เมืองในสังคมไทยสมัยใหม่ ทำหน้าที่ในหลายด้าน นอกจากเป็นที่ตั้งของรัฐบาลดังที่เคยเป็นมาแต่อดีตแล้ว เมืองยังเป็นแหล่งทุน , เป็นศูนย์กลางการสื่อสารคมนาคม , เป็นแหล่งจ้างงานในภาคการผลิตสมัยใหม่ , เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา , และเป็นแหล่งเปิดรับวัฒนธรรมและแบบแผนการดำรงชีวิตของต่างชาติ

2) เมืองในประเทศไทยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครนั้นมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่เริ่มการพัฒนาในต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา กลายเป็นมหานครเพียงแห่งเดียวของประเทศไทย กรุงเทพฯ มีประชากรมากกว่าเชียงใหม่ซึ่งเป็นนครอันดับสองของประเทศถึง 35 เท่าตัว ใช้ไฟฟ้าถึง 82 เปอร์เซ็นต์ของทั่วประเทศ สร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์และบริการ 80 เปอร์เซ็นต์ของทั้งประเทศ

กรุงเทพฯ จึงมีฐานะเป็นเอกนครหรือเรียกในภาษาอังกฤษว่า primate city นักวิชาการบางคนกล่าวว่าสังคมไทยเหมือนคนหัวโต คือมีกรุงเทพฯ เป็นหัวซึ่งมีขนาดใหญ่โดยไม่ได้สัดส่วนกับส่วนอื่นที่เป็นร่างกาย

3) อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังนี้ แม้ว่ากรุงเทพฯ ยังเติบโตต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งแต่หัวเมืองหรือเมืองใหญ่ๆ ในส่วนภูมิภาคก็เริ่มเติบโตอย่างรวดเร็วบ้าง เช่น เชียงใหม่ , นครราชสีมา, อุบลราชธานี, เชียงราย , หาดใหญ่ ฯลฯ ทั้งนี้เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่กำลังเกิดในประเทศ นั่นก็คือการเพิ่มสัดส่วนของการผลิตภาคอุตสาหกรรมในเศรษฐกิจไทย ทำให้ต้องการแรงงานและการบริหารจัดการในศูนย์การผลิตที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองมากขึ้น ในขณะที่ในภาคเกษตรกรรม ปริมาณของการผลิตเพื่อขายในตลาดก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดธุรกิจการซื้อขายพืชไร่กระจายไปตามหัวเมืองในส่วนภูมิภาค

4) การเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็วนี้ เกิดขึ้นจากการอพยพของคนในชนบทเข้าสู่เมือง การอพยพดังกล่าวมีทั้งที่เป็นกรย้ายถิ่นอย่างถาวรและการอพยพย้ายถิ่นชั่วคราวหรือตามฤดูกาล

ความจำเป็นที่คนในชนบทต้องย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองเกิดจาก การล่มสลายของการผลิตในภาคเกษตรกรรม ซึ่งมีสาเหตุหลายประการ นับตั้งแต่แนวทางการพัฒนาที่ทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่อยหรอลงอย่างรวดเร็ว และความล้มเหลวที่ไม่พัฒนาชนบทและเกษตรกรรมเท่าที่ควร

5) ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเช่นนี้ยังคงดำเนินต่อไป ฉะนั้นจึงคาดกันว่าในเวลาอีกประมาณสองทศวรรษข้างหน้า สังคมไทยจะเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง กล่าวคือประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ในปัจจุบันมีประชากรประมาณ 25 เปอร์เซ็นต์ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง แต่ในภายหน้านั้นประมาณกันว่าประชากรกว่า 60 เปอร์เซ็นต์จะอาศัยอยู่ในเขตเมือง

6) ความจำเป็นของชาวชนบทที่ต้องอพยพเข้าสู่เมืองนั้น นอกจากเป็นความจำเป็นในทางเศรษฐกิจที่ต้องหารายได้นอกภาคเกษตรกรรมแล้ว ยังมีเหตุผลทางด้านวัฒนธรรมอยู่ด้วย โดยเฉพาะกรณีของการอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ ทั้งนี้เพราะกรุงเทพฯ ในสังคมไทยนั้นไม่ได้เป็นเพียงเมืองใหญ่ที่สุดเท่านั้น แต่เป็นเมืองที่มีมรดกอันล้ำค่าของคนในชนบทหลายอย่าง ในสมัยโบราณกรุงเทพฯ เป็นที่ตั้งของพระราชวังอันเป็นศูนย์กลางของอำนาจ เป็นที่ตั้งของศาสนสถานและปูชนียวัตถุที่สำคัญในพุทธศาสนา กล่าวได้ว่ากรุงเทพฯ เป็นสัญลักษณ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ และสถาบันศาสนาที่สำคัญ ในปัจจุบันกรุงเทพฯ ยังเป็นสัญลักษณ์ของการพาณิชย์ , การธนาคาร , และการประกอบธุรกิจขนาดใหญ่ ฉะนั้นกรุงเทพฯ ในสายตาของคนไทยในชนบทจึงเป็นทั้งสัญลักษณ์ของชนบทประเพณีที่สำคัญอันแสดงออกด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนา ในขณะที่เดียวกันก็เป็นสัญลักษณ์ของความก้าวหน้าไปพร้อมกัน สัญลักษณ์ทั้งสองอย่างนี้ดึงดูดให้มีการอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ อยู่ไม่น้อย

7) เมืองซึ่งเติบโตอย่างรวดเร็วเนื่องจากการอพยพเข้านั้น เกิดความเปลี่ยนแปลงในหลายอย่าง ส่วนใหญ่มักจะเป็นปัญหาทางสังคมของเมืองในประเทศไทย

เมืองของไทยในสมัยโบราณนั้น อันที่จริงคือชุมชนหลากหลายชนิดที่ตั้งอยู่ในทำเลเดียวกันนั่นเอง กรณีของเชียงใหม่ยังเห็นได้ชัดในชื่อของสถานที่ต่าง ๆ ในเมือง เช่นแถบที่เรียกกันว่าบ้านฮ่อ คือแหล่งที่อยู่ของชาวจีนที่อพยพมาโดยทางบก เช่นเดียวกับที่ในกรุงเทพฯ มีบ้านทวาย , บ้านเขมร , บ้านญวนสามเสน เป็นต้น ชุมชนบางแห่งเป็นแหล่งที่ผู้คนประกอบอาชีพอย่างเดียวกัน มักเป็นกลุ่มคนที่มีสายสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมหรือเครือญาติอยู่ด้วย เช่นแถบถนนจรัญในเชียงใหม่เป็นแหล่งผลิตเครื่องเงิน บ้านดอกไม้ในกรุงเทพฯ เป็นแหล่งผลิตดอกไม้ไฟ วัดพวงช้าง , วัดพวงแตร , วัดพวงเป็ยในเชียงใหม่แสดงให้เห็นว่า แต่เดิมศรัทธาที่อุปถัมภ์วัดเหล่านั้นคงตั้งบ้านเรือนอยู่ในละแวกเดียวกันกับวัด ซึ่งล้วนเป็นกลุ่มอาชีพเฉพาะบางอย่างทั้งสิ้น

อาชีพเฉพาะเหล่านี้ต้องการความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งในสมัยโบราณสืบทอดกันได้โดยครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ จึงทำให้ชุมชนที่เป็นแหล่งที่ผลิตสินค้าเฉพาะเหล่านี้ มีความสัมพันธ์ภายในกันแนบแน่นเป็นพิเศษ เพราะอาจเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองพร้อมกัน หรือเป็นกลุ่มเครือญาติที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในเมืองเป็นกลุ่มก้อน

ความสัมพันธ์ภายในของชุมชนย่อยๆ ในเมืองมีความสำคัญ เพราะทำให้เกิดความสงบสุขในละแวกนั้น มีการควบคุมดูแลและอุปถัมภ์ค้ำจุนกันเอง โดยผ่านระบบเครือญาติ , วัฒนธรรมของกลุ่มและวัด , ร่วมกันไปกับอำนาจบ้านเมือง

8) แต่เมื่อเมืองเติบโตอย่างรวดเร็วเพราะการอพยพเข้า ชุมชนดังกล่าวนี้ก็เริ่มสลายลงไป มีคนแปลกหน้าที่อพยพเข้ามาสู่ละแวกบ้านโดยขาดความสัมพันธ์กับกลุ่มที่เป็นเจ้าของเดิมอย่างรวดเร็ว และมีจำนวนมาก ในเชียงใหม่จะเห็นได้ว่าระบบศรัทธาวัดที่มีการจัดตั้งและควบคุมกันเองภายใน พอสมควรนั้นหายไปจากวัดต่างๆในเขตเมือง ลักษณะความสัมพันธ์ที่เรียกกันว่า “ตัวใครตัวมัน” ปรากฏให้เห็นทั่วไปในเขตเมือง ลักษณะดังกล่าวนี้นอกจากเป็นผลผลิตของระบบเศรษฐกิจและ วัฒนธรรมแผนใหม่ซึ่งรับจากตะวันตกแล้ว ยังเป็นปรากฏการณ์ที่ต้องเกิดขึ้นเมื่อชุมชนในเขตเมือง อันตรธานไปแล้ว ในทุกที่คนจึงจำเป็นต้อง “ต่างคนต่างอยู่” และ “ตัวใครตัวมัน” เป็นธรรมดา การ ำรงความสงบเรียบร้อยในเมืองไม่สามารถใช้การควบคุมตามประเพณีของระบบเครือญาติ และ วัฒนธรรมชุมชนได้อีกต่อไป ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจของบ้านเมืองในการจัดการให้เกิดความสงบเรียบร้อย แต่อย่างเดียวนั้น ซึ่งทำได้ยากมากและต้องลงทุนเพื่อการนี้ในรูปของตำรวจ และเครื่องมือปราบ อาชญากรรมที่ซับซ้อนมากมาย ซ้ำยังไม่ได้ผลเท่าไรนักอีกด้วย

เมืองกลายเป็นเขตที่มีสถิติอาชญากรรมสูง ทั้งเป็นอาชญากรรมที่รุนแรงอีกด้วย เมืองไม่ใช่ ที่ปลอดภัยแก่ผู้อยู่อาศัยอีกต่อไป

9) นอกจากชุมชนมีบทบาทและหน้าที่ในการควบคุมความประพฤติของคนแล้ว ชุมชนยังมี หน้าที่ในทางบวกอีกด้วย นั่นก็คือให้การอุปถัมภ์แก่สมาชิกพอสมควรที่จะทำให้ไม่ต้องไปละเมิด กฎหมายในบางครั้งบางคราว และชุมชนช่วยทำให้สมาชิกเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เช่นไม่ทำให้ทาง ระบายน้ำอุดตัน ไม่ก่อให้เกิดความสกปรกแก่ทางน้ำซึ่งต้องใช้ร่วมกัน

เมืองที่ขาดชุมชนในประเทศไทยซึ่งทำให้ชาวเมืองมีทัศนะ “ตัวใครตัวมัน” สูงนี้สะท้อนสำนึก ความเป็นปัจเจกชนของชาวเมืองออกมาที่ความเสื่อมของสภาพแวดล้อมในตัวเมือง คลองแม่ข่ายซึ่งไหล ผ่านกลางเมืองเชียงใหม่กลายเป็นคลองน้ำครำ เพราะชาวเมืองพากันถ่ายของเสียลงสู่คลองแม่ข่ายเป็น ส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับคลองคูในกรุงเทพฯ ซึ่งกลายเป็นน้ำเน่าส่งกลิ่นคละคลุ้งอยู่ในทุกวันนี้ มลภาวะ ที่เกิดในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนที่ไหลผ่านกรุงเทพฯ นั้น ได้มีการวิจัยพบว่าประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ของ มลภาวะนั้นเกิดจากการถ่ายของเสียลงน้ำของชาวกรุงเทพฯ และร้านอาหารของชาวกรุงเทพฯ เอง บ้านเรือนในกรุงเทพฯ จำนวนมากโดยเฉพาะที่เป็นห้องแถวติดถนนใหญ่ มักจะต่อท่อส้วมและท่อน้ำทิ้ง ของบ้านเรือนของตนลงสู่ท่อระบายน้ำข้างถนนโดยตรง

สภาพแวดล้อมของเมืองใหญ่ ๆ ในประเทศไทยเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว สาเหตุส่วนใหญ่ก็เกิด จากการกระทำของชาวเมืองเอง

10) สลัมก็เป็นปรากฏการณ์อีกอย่างของเมืองในประเทศไทย ซึ่งเกิดขึ้นจากการอพยพเข้า ของคนจากชนบทอย่างรวดเร็ว

ประชากรของเมืองไม่ได้เติบโตขึ้นตามความเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เติบโตขึ้นเพราะเหตุความล่มสลายของการเกษตรในชนบท และการดึงดูดทางวัฒนธรรมของเมือง ฉะนั้นคนที่เข้ามาอยู่ในเมืองจึงไม่ได้มีฐานะเศรษฐกิจดีพอจะอยู่ในระดับที่พอสมควรได้ คนจนๆซึ่งไร้ที่อยู่พากันไปตั้งหลักแหล่งในที่ว่างทั้งของทางราชการและของเอกชน สร้างเพิงพักอาศัยขึ้นอยู่อาศัยกันอย่างแออัด ส่วนใหญ่ไม่มีงานประจำที่แน่นอน มีรายได้ค่อนข้างฝืดเคือง ไม่มีทะเบียนบ้านจึงทำให้ไม่สามารถส่งลูกหลานเข้าโรงเรียนได้

แหล่งที่อยู่อาศัยของคนเหล่านี้ซึ่งเรียกว่าสลัมหรือภาวราชการเรียกว่าชุมชนแออัดนี้ กลายเป็นแหล่งที่มีอาชญากรรมชุกชุม ทั้งยาเสพติด, การพนัน และเป็นแหล่งมั่วสุมของอาชญากรบางประเภท กลายเป็นปัญหาสังคมที่แก้ไขไม่ได้ง่าย ๆ อีกต่อไป

ในปัจจุบันปรากฏการณ์ชุมชนแออัดไม่ได้มีเฉพาะในกรุงเทพฯ แล้วเท่านั้น แต่อาจพบได้ในเมืองใหญ่ทุกแห่งของประเทศไทย

11) ความไร้ระเบียบของเมืองในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการจราจร, การใช้ทางเท้าผิดประเภท ฯลฯ ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะคนไทยขาดระเบียบวินัยดังที่มักจะกล่าวกัน แต่มีรากเหง้ามาจากการเติบโตอย่างพิกลพิการของเมืองดังที่ได้กล่าวนี้ ดังเช่นปัญหาการจราจรของกรุงเทพฯ นั้น ไม่ว่าผู้ขับซึ่งจะมีระเบียบวินัยสักเพียงใด ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าจำนวนของพื้นที่ถนนในกรุงเทพฯ นั้นมีสัดส่วนที่น้อยเกินไปเมื่อเทียบกับปริมาณของรถยนต์ที่ใช้ถนน ฉะนั้นถึงอย่างไรการจราจรก็ต้องติดขัดอยู่นั่นเอง

ปัญหาหาบเร่แผงลอยก็เช่นเดียวกัน การอพยพเข้าของคนในชนบทจำนวนมากนั้น เศรษฐกิจภาคเปิดหรือเศรษฐกิจภาคบนดินไม่สามารถรองรับกำลังแรงงานจำนวนมากนั้นได้ จึงไม่ประหลาดที่ผลักดันให้คนจำนวนมากหาเลี้ยงชีพในเศรษฐกิจภาคที่มักเรียกกันว่าเศรษฐกิจใต้ดิน หรือเศรษฐกิจคูขนาน ส่วนใหญ่ของการผลิตสินค้าและบริการของเศรษฐกิจภาคนี้จะปริ่มๆ อยู่กับความผิดกฎหมายในทางใดทางหนึ่ง เช่น หาบเร่แผงลอยก็ผิดเทศบัญญัติ แต่ปริมาณของผู้คนที่ต้องอยู่ในเศรษฐกิจใต้ดินของประเทศไทยนั้นมีจำนวนมากทีเดียว เพราะไม่มีช่องว่างให้พวกเขาได้เข้าไปอยู่ในเศรษฐกิจภาคเปิดได้เพียงพอ ปราศจากโอกาสในเศรษฐกิจภาคใต้ดินนี้ คนจำนวนมากก็ดำรงชีวิตอยู่ไม่ได้ ส่วนหนึ่งที่ใหญ่ไม่ใช่ร้อยละของความไร้ระเบียบในกรุงเทพฯ หรือหัวเมืองใหญ่ๆทั้งหลายเป็นผลมาจากเศรษฐกิจภาคใต้ดินเช่นนี้

12) ในแง่ของวัฒนธรรม หรือแบบแผนการดำรงชีวิต ได้กล่าวแล้วว่าเมืองเป็นประตูทางเข้าของแบบแผนการดำรงชีวิตจากภายนอก อิทธิพลทางวัฒนธรรมของตะวันตกหลังไหลเข้าสู่เขตเมืองก่อน และเข้มข้นกว่าเขตชนบท

ในทางเศรษฐกิจ เมืองใหญ่ของประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับศูนย์กลางทุนนิยมโลกในฐานะพึ่งพาอยู่แล้ว ฉะนั้นวัฒนธรรมของเมืองจึงสะท้อนลักษณะพึ่งพาประเทศทุนนิยมอย่างเห็นได้ชัด นั่นก็คือแทนที่จะพัฒนาวัฒนธรรมเดิมของคนขึ้นในสภาพที่บ้านเมืองเปลี่ยนไปเป็นนครใหญ่ จนเกิด

แบบแผนการดำรงชีวิต , ระบบค่านิยมและรูปแบบทางศิลปะที่เป็นของตัวเอง กลับรับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาอย่างดื้อๆ เกิดแบบแผนดำรงชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของตัวเอง และไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่เป็นจริงอีกด้วย

ครอบครัวเดี่ยว หรือครอบครัวที่พ่อ – แม่ – ลูกอาศัยอยู่ร่วมกันในชายคาเดียวโดยไม่มีปู่ย่าตายายอยู่ร่วมด้วย กลายเป็นอุดมคติของคนในเมืองเหมือนคนในโลกตะวันตก ลักษณะครอบครัวไทยซึ่งมีพลวัตกล่าวคือจะกลายเป็นครอบครัวขยายเป็นครั้งคราวตามจังหวะของการเติบโตของสมาชิก มีจำนวนลดน้อยลงในเมือง ทำให้เกิดการเฟื่องฟูของธุรกิจบ้านจัดสรร และยังทำให้กรุงเทพฯ และหัวเมืองใหญ่ขยายตัวออกไปโดยรอบอย่างรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันก็เพิ่มความสำนึก “ตัวใครตัวมัน” ของลัทธิปัจเจกชนนิยมให้คนในเมืองมากขึ้นด้วย

ผู้หญิงของชนชั้นกลางในเมืองเปลี่ยนบทบาท จากการเป็นแม่เรือนเพียงอย่างเดียวเป็นผู้ทำรายได้แก่ครอบครัวด้วย งานที่คนในเมืองทำนั้นเป็นงานที่ไม่ได้ทำจากรากฐานของครอบครัว เช่น การเกษตรกรรมชนบท แต่เป็นงานที่ต่างคนต่างไปทำของตนเอง เป็นผลให้บทบาทของครอบครัวในแง่ที่เป็นสถาบันการศึกษาอบรมเด็กลดลง ปล่อยให้สถานเลี้ยงเด็กอ่อน, โรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนประถมมัธยมเข้ามามีบทบาทด้านนี้แทน ซึ่งยอมไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์แทนครอบครัวได้

ส่วนหนึ่งของความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่กล่าวกันว่ารัดตัว และบีบบังคับให้แม่บ้านต้องออกหางานทำนอกบ้านนั้น เกิดขึ้นจากบริโคนิยมซึ่งครอบงำคนในเมืองอย่างรุนแรงด้วย มาตรฐานของชนชั้นกลางเรียกร้องให้คนในเมืองต้องครอบครองวัตถุบางอย่าง เช่น ทีวี , วิดีโอ , เครื่องเสียง , รถยนต์ , บ้าน , เครื่องซักผ้า , เครื่องนุ่งห่มที่ทันสมัย , และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ในขณะที่เดียวกันก็มีแบบแผนการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงอย่างมาก เช่นมีสถิติว่าคนในกรุงเทพฯ นั้นออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านบ่อยครั้งกว่าคนในโตเกียว , นิวยอร์ก , และลอนดอนเป็นต้น วัตถุและแบบแผนการบริโภคเหล่านี้กลายเป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จของชนชั้นกลาง นำสังเกตด้วยว่าวัตถุและแบบแผนการบริโภคเหล่านี้ถูกแบ่งระดับคุณค่าตามแต่ว่าต้นกำเนิดของมันใกล้ชิดกับต่างประเทศเพียงใด เช่นเสื้อที่มียี่ห้อเป็นของไทยมีคุณค่าต่ำสุด ยี่ห้อของนอกแต่ผลิตในเมืองไทยมีค่าสูงขึ้น ส่วนที่สูงที่สุดคือยี่ห้อของนอกและผลิตในเมืองนอกจะมีคุณค่าสูงสุด การชมการแสดงเพื่อความบันเทิงก็เช่นเดียวกัน การแสดงพื้นบ้านเช่นลิเก , ลำตัด , หรือละครชาตรีถูกจัดเป็นความบันเทิงระดับต่ำสุด ภาพยนตร์ไทยสูงขึ้นเพราะเกี่ยวโยงไปถึงเมืองนอกมากขึ้น ภาพยนตร์ฝรั่งสูงกว่าภาพยนตร์ไทย ส่วนการแสดงบัลเล่ต์หรือดนตรีคลาสสิกอาจถือว่าเป็นคุณค่าสูงสุดในทางสังคม เพราะผู้ชมต้องมีความเข้าใจวัฒนธรรมตะวันตกมากเพียงพอที่จะรับสื่อของการแสดงเหล่านี้ได้ แสดงว่ามีความใกล้ชิดเข้าไปกับเมืองนอกมากกว่าระดับธรรมดา

การแบ่งระดับของคนในหมู่ชนชั้นกลางด้วยกันเอง เป็นคนระดับสูง ระดับกลาง หรือระดับต่ำ ก็อาศัยวัตถุและแบบแผนการบริโภคที่ได้จัดเกรดเอาไว้แล้วเช่นนี้เป็นเกณฑ์ วัตถุจึงมีความหมายมากกว่าเครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต แต่เป็นการประกันสถานภาพทางสังคมของเจ้าของไปโดยปริยาย ฉะนั้นจึงไม่แปลกอะไรที่มีผู้กล่าวเสมอว่า คนสมัยนี้ถูกวัตถุครอบงำจนสูญเสียความเป็นมนุษย์ไปหมด

13) อันที่จริงเมืองซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันสำคัญทางศาสนา เป็นแหล่งผลิตวัฒนธรรมมาตรฐานของสังคมไทยมาแต่โบราณรวมทั้งเป็นประตูเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกด้วย เพียงแต่ว่าในสมัยโบราณวัฒนธรรมภายนอกเหล่านี้ถูกสถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนาขัดเกลาสร้างขึ้นมาใหม่ ให้สอดคล้องกับรากฐานทางวัฒนธรรมของไทยเองเสียก่อน

แต่เมืองในปัจจุบันรับวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาอย่างทีอๆ โดยไม่มีการขัดเกลาปรับให้สอดคล้องกับรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย

14) อย่างไรก็ตาม บทบาทของเมืองในฐานะศูนย์กลางของแบบแผนการดำรงชีวิตและระบบค่านิยมก็ยังเป็นอยู่อย่างเดิม ซ้ำยังอาจจะมีอิทธิพลต่อชนบทมากขึ้นด้วยเพราะเหตุผลของการสื่อสารคมนาคมสมัยใหม่ และระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ วัฒนธรรมของกรุงเทพฯ นั้นแพร่เข้าสู่หัวเมืองใหญ่อย่างรวดเร็ว และจากหัวเมืองใหญ่ก็แพร่เข้าสู่ชนบทอย่างรวดเร็วตามไปด้วย อิทธิพลของวัฒนธรรมเมืองจึงครอบงำชนบทอย่างไพศาลขึ้นทันที

อิทธิพลของวัฒนธรรมเมืองที่ครอบงำชนบทนั้นเห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมดีในด้านศิลป-หัตถกรรมซึ่งผลิตขึ้นในชนบท

งานศิลปหัตถกรรมในชุมชนชนบทของไทยแต่เดิมนั้น คือการผลิตเครื่องใช้ไม้สอยซึ่งใช้จริงในชีวิตของเขา เช่นกระบวยตักน้ำกินซึ่งทำจากกระลามะพร้าวต่อด้ามซึ่งสลักลวดลายเพื่อความสวยงามหรือการทอผ้าอย่างวิจิตรบรรจงเพื่อใช้ในงานบุญหรือพิธีกรรมที่เป็นมงคลของชุมชน ครั้นเมื่องานศิลป-หัตถกรรมถูกผลักดันให้ผลิตเพื่อป้อนตลาด ตลาดก็เป็นตัวกำหนดรูปแบบและกระบวนการผลิตศิลป-หัตถกรรมแทนประเพณี ตลาดสำคัญของงานศิลปหัตถกรรมแทนที่จะอยู่ในชนบทกลับมาอยู่ในเมืองแต่เนื่องจากชาวเมืองไม่ได้ใช้ชีวิตเหมือนกับผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมเหล่านั้น แล้ววัตถุที่ผลิตขึ้นจากงานประเภทนี้จึงถูกชาวเมืองใช้ผิดประเภทไปหมด เช่น กระบวยตักน้ำกลายเป็นเครื่องประดับไว้วางที่หัวเตียง หรือกระต๊อบข้าวเป็นกล่องใส่ของที่ข้างเตียงนอน งามกลายเป็นหมวกกันแดดของนักท่องเที่ยว ผลก็คือเกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมเหล่านี้อย่างมโหฬาร รวมทั้งกระบวนการผลิตก็เลียนแบบการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม การแกะสลักไม้ในเชียงใหม่ที่แยกชั้นตอนการผลิตออกเป็นหลายขั้น เพื่อให้แรงงานราคาถูกโดยไม่ต้องผ่านการฝึกหัดเป็นเวลานาน ในที่สุดก็เกิดตุ๊กตุนตุ๊กตารูปร่างแปลก ๆ สำหรับให้ชาวเมืองซื้อไปประดับห้องรับแขก ห้องน้ำ และทางเดินในตัวเรือน มีการดัดแปลงรูปทรงของเครื่องใช้ไม้สอยเพื่อทำหน้าที่อย่างอื่น เช่น กระชู่ข้าวสำหรับเสียบร่ม หรือเป็นที่

ทั้งผงแกะไม้รูปเทพนมเป็นฐานของโคมไฟ ตลอดจนภาพแกะสลักหญิงเปลือยกายในท่าทางต่าง ๆ เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ในหมู่บ้านของชนบทเองกลับใช้ชั้นพลาสติกต้มน้ำกิน หรือใช้ถังพลาสติกแทนกระออมซึ่งสามารถผลิตได้เอง ลักษณะการพึ่งพาจึงกระจายไปทุกระดับชั้นในสังคม

15) ผลจากการครอบงำของเมืองในการผลิตศิลปหัตถกรรมของชนบทนี้มีหลายด้านที่เห็นได้ชัดเจนก็คืองานศิลปะเหล่านี้ขาดวิญญาน เพราะไม่ได้ทำด้วยใจรักอีกต่อไปแล้ว ซ้ำยังไม่ได้ทำเพื่อใช้ในชีวิตที่ผู้ทำคุ้นเคยอีกด้วย จึงเป็นงานศิลปะที่ขาดภูมิปัญญาซึ่งสั่งสมกันมาเป็นเวลานานเป็นรากฐานของการผลิต เช่นผู้ผลิตฐานเทพนมของโคมไฟไม่เคยใช้โคมไฟ เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม ผู้ซื้องานศิลปะเหล่านี้ไปใช้ก็ไม่ได้ชื่นชมกับศิลปะ เพราะตัววิญญานของศิลปะในงานเหล่านี้ได้อันตรธานไปแล้วทั้งจากการที่ผู้ผลิตเองไม่มีใจในการผลิตจริง และกระบวนการผลิตที่ขอยชั้นตอนออกเพื่อให้คนทำเป็นอุตสาหกรรมได้ ก็ทำให้การผลิตศิลปะพื้นบ้านจะดำรงอยู่ในรูปงานศิลปะไม่ได้อยู่แล้ว

16) ลักษณะการใช้ของผิดประเภทเช่นนี้ยังปรากฏให้เห็นในเมืองอีกลักษณะหนึ่ง นั่นก็คือการไม่รู้จักแบ่งระหว่างส่วนที่ศักดิ์สิทธิ์ กับส่วนที่เป็นโลกีย์ ในทุกวัฒนธรรมมีการแบ่งพฤติกรรม, วัสดุ, เครื่องใช้, ลวดลายทางศิลปะและอื่นๆ ระหว่างแดนที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ กับแดนที่ถือว่าเป็นปรกติหรือเป็นโลกียะ ศาสนาและระบบคุณค่าดำรงอยู่ในสังคมหนึ่งๆ ไม่ใช่เพราะคำสอนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีการสร้างทัศนคติที่ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นธรรมดาของสิ่งต่างๆ ในชีวิตจริงเป็นปรกติอยู่ด้วย

การแบ่งแดนระหว่างความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นโลกียะของคนในเมืองเลื่อนหายไปหมด มีการนำเอาวัสดุหรือพฤติกรรมหรือลวดลายทางศิลปะและอื่นๆ ในแดนศักดิ์สิทธิ์ไปใช้ในแดนโลกียะ หรือแดนโลกียะไปใช้ในแดนศักดิ์สิทธิ์อยู่เสมอ ในโรงแรมสรรพของรัฐบาลบางแห่ง มีการเขียนภาพพุทธประวัติตอนผจญมารไว้เต็มฝาผนังโรงแรมหรสนั้น ทั้งๆที่ภาพเช่นนี้ถือกันมาแต่โบราณให้เขียนได้เฉพาะในวิหารหรือพระอุโบสถเท่านั้น ภัตตาคารเรือที่ลอยอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยาทำเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลอยเรือดื่มกินสำราญ กลับตกแต่งเรือเป็นรูปเรืออนันตนาคราช ซึ่งถือเป็นเรือทรงของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ห้องเรียนและห้องประชุมบางแห่งนำเอาพุทธรูปขนาดใหญ่ไปประดับไว้ข้างหน้า ในขณะที่ถือกันมาแต่โบราณว่าพึงตั้งพระพุทธรูปในที่ซึ่งคนต้องอยู่ในอาคารสำรวมเท่านั้น เช่นในการประกอบพิธีกรรมหรือในห้องพระหรือพระวิหารการเปรียญ